

Özel Eğitim Uygulama Okullarında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersini Yürüten Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeyleri

Tolgahan Ferman POLAT | <https://orcid.org/0000-0003-1289-3267>

Dr. | Yazar | tolgahanferman_polat18@erdogan.edu.tr

Türkiye Cumhuriyeti Lefkoşa Büyükelçiliği | <https://ror.org/00jga9g46>

Din Eğitimi | Lefkoşa, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

Öz

Tükenmişlik, bireyin işle ilgili sürekli stres ve baskı altında kalması sonucunda ortaya çıkan; duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı hissinde azalma ile karakterize edilen çok boyutlu bir sendromdur. İnsanlarla yoğun etkileşim gerektiren mesleklerde daha yaygın görülen tükenmişlik, öğretmenlik mesleğini doğrudan etkileyen kritik bir olgudur. Bu bağlamda öğretmenlik, sürekli fedakârlık gerektiren, güçlü iletişim becerileri isteyen ve duygusal emek yükü yüksek olan bir meslek olduğu için öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin diğer meslek gruplarına kıyasla daha yüksek olduğu alanlardan biri olarak değerlendirilmektedir. Öğretmenlerin birçoğunda okul kültürü ve türü, okulun fiziki eksiklikleri, örgütsel çatışmalar, altyapı ve kaynak yetersizliği, eğitim durumları ile öğrencilerin demografik özellikleri ve çeşitliliği gibi faktörler nedeniyle mesleğe ilişkin ideallerinden uzaklaşma, isteksizlik ve mesleğe karşı soğuma görülebilmektedir. Ayrıca öğretmen, öğrenci ve aile arasındaki çatışmalar; okul-aile anlaşmazlıkları; öğrencilerin disiplin sorunları; sınıf mevcutlarının fazlalığı; bürokratik işleyişin yavaşlığı; düşük maaşlar; toplum baskısı; sürekli eleştirel yaklaşımlar ve ödüllendirme-teşvik mekanizmalarının yetersizliği de tükenmişliğe neden olan diğer etkenler arasında yer almaktadır. Bu tür durumlar hem öğretmenlerin mesleki verimliliklerini hem de öğrencilerin öğrenme süreçlerini olumsuz etkileyebilmektedir. Dolayısıyla öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi bu anlamda önem kazanmaktadır. Bu çalışmada, öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin cinsiyet, medeni durum, yaş, mesleki kıdem, eğitim durumu ve branş gibi demografik değişkenler açısından değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bilhassa özel eğitim uygulama okullarında görev yapan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) öğretmenleri ile özel eğitim öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi, bu alanda duygusal yükün ve çalışma koşullarının farklılık göstermesi nedeniyle ayrı bir önem taşımaktadır. Özel eğitim kurumlarında öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarına yönelik yoğun çaba harcanması, öğretmenler üzerinde ek stres ve sorumluluk oluşturarak tükenmişlik riskini artırmaktadır. Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli kullanılmıştır. Çalışma, özel eğitim uygulama okullarının bulunduğu 80 şehir merkezi ile bazı büyükşehirlerin ilçelerinde yürütülmüştür (özel eğitim uygulama okulu bulunmadığı için Şırnak ili kapsam dışı bırakılmıştır). Örneklem seçimine gidilmeyerek tüm evrene ulaşılması hedeflenmiştir. Veri toplama sürecinde iki araç kullanılmıştır. Bunlar: Katılımcıların demografik bilgilerini belirlemek amacıyla hazırlanan 12 maddelik "Kişisel Bilgi Formu" ve tükenmişlik düzeylerini ölçmeye yönelik 22 maddelik ve üç alt boyut içeren "Maslach Tükenmişlik Ölçeği"dir. Araştırma bulguları, öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin bazı demografik değişkenlere göre anlamlı farklılıklar gösterdiğini ortaya koymuştur. Özellikle cinsiyet, yaş grupları, mesleki kıdem ve özel eğitim uygulama okullarındaki görev türü bakımından katılımcılar arasında belirgin farklılıklar saptanmıştır. Buna göre erkekler duyarsızlaşma ve kişisel başarı boyutunda kadınlara göre daha fazla mesleki tükenmişlik yaşamaktadır. Yaş değişkeninde 41 ve üzeri yaş grubu; mesleki kıdem değişkeninde 16 yıl ve üzeri grubu; görev türü değişkeninde idareciler kişisel başarı boyutunda daha fazla mesleki tükenmişlik yaşamaktadır. Elde edilen sonuçlar literatürdeki benzer çalışmalarla karşılaştırılarak tartışılmış ve öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerini azaltmaya yönelik çeşitli öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Din Eğitimi, Özel Eğitim, Öğretmenlerde Mesleki Tükenmişlik, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma, Kişisel Başarı.

Atf Bilgisi

Polat, Tolgahan Ferman. "Özel Eğitim Uygulama Okullarında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersini Yürüten Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeyleri". *Rize İlahiyat Dergisi* 31 (Nisan 2026), 49-68.

<https://doi.org/10.32950/rid.1837003>

Yayın Bilgileri

Türü	Araştırma Makalesi	Değerlendirme: İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Süreç Bilgileri	Geliş Tarihi: 05.12.2025	Kabul Tarihi: 10.04.2026 Yayın Tarihi: 20.04.2026
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. Bu çalışma Prof. Dr. H. Yusuf ACUNER ve Tolgahan Ferman POLAT'ın "Özel Eğitim Uygulama Okulunda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Giren Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlikleri" isimli araştırma çalışması kapsamında üretilmiştir.	
Etik Kurul İzni	Prof. Dr. H. Yusuf ACUNER ve Tolgahan Ferman POLAT'ın "Özel Eğitim Uygulama Okulunda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Giren Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlikleri" isimli araştırma kapsamında Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulunun 22/10/2025 tarih ve 2025/622 sayılı kararıyla etik açıdan uygun bulunmuştur.	
Benzerlik Taraması	Yapıldı - iThenticate	Etik Bildirim: ilahiyyatdergi@erdogan.edu.tr
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.	
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.	
Telif Hakları & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.	

Professional Burnout Levels of Teachers Teaching Religious Culture and Moral Education in Special Education Application Schools

Tolgahan Ferman POLAT | <https://orcid.org/0000-0003-1289-3267>

Dr. | Author | tolgahanferman_polat18@erdogan.edu.tr

Embassy of the Republic of Turkey in Nicosia | <https://ror.org/00jga9g46>

Religious Education | Nicosia, Turkish Republic of Northern Cyprus

Abstract

Burnout is a multidimensional syndrome characterized by emotional exhaustion, depersonalization and a decreased sense of personal accomplishment, resulting from the individual being under constant work-related stress and pressure. Burnout, which is more common in professions that require intense interaction with people, is a critical phenomenon that directly affects the teaching profession. In this context, teaching is considered one of the fields where burnout levels are higher compared to other professional groups because it is a profession that requires constant sacrifice, strong communication skills and a high emotional labor load. Many teachers may experience a departure from their professional ideals, reluctance and a cooling off towards the profession due to factors such as school culture and type, physical deficiencies of the school, organizational conflicts, inadequate infrastructure and resources, educational backgrounds and demographic characteristics and diversity of students. In addition, conflicts between teachers, students and families, school-family disagreements, student discipline problems, large class sizes, slow bureaucratic processes, low salaries, social pressure, constant critical approaches and inadequate reward and incentive mechanisms are among the other factors that cause burnout. Such situations can lead to burnout in teachers, negatively affecting both their professional productivity and students' learning processes. Therefore, it is important to examine teacher burnout levels across various variables. This study aimed to assess teacher burnout levels across demographic variables such as gender, marital status, age, professional experience, educational background and field of study. Examining the burnout levels of Religious Culture and Moral Knowledge (RCMK) teachers and special education teachers, especially those working in special education practice schools, is of particular importance because the emotional load and working conditions in these areas differ. Intensive efforts to address the individual needs of students in private educational institutions create additional stress and responsibility on teachers, increasing the risk of burnout. In the study, the scanning model, one of the quantitative research methods, was used. The study was conducted in 80 city centers and some districts of metropolitan cities where special education practice schools are located (Şirnak province was excluded because it did not have a special education practice school). The aim was to reach the entire population by avoiding sample selection. Two instruments were used in the data collection process: a 12-item "Personal Information Form" designed to determine participants' demographic information and the "Maslach Burnout Scale," a 22-item questionnaire with three sub-dimensions designed to measure burnout levels. Research findings revealed that teachers' burnout levels differ significantly according to some demographic variables. Significant differences were found among the participants, especially in terms of gender, age groups, professional seniority and type of duty in special education practice schools. Accordingly, men experience more occupational burnout than women in terms of depersonalization and personal accomplishment. In terms of age, the 41 and older age group; in terms of professional seniority, the 16 and older group; and in terms of job type, managers experience more occupational burnout in the personal accomplishment dimension. The results obtained were discussed by comparing them with similar studies in the literature and various suggestions were developed to reduce the burnout levels of teachers.

Keywords

Religious Education, Special Education, Professional Burnout in Teachers, Religious Culture and Moral Knowledge, Emotional Exhaustion, Depersonalization, Personal Success.

Citation

Polat, Tolgahan Ferman. "Professional Burnout Levels of Teachers Teaching Religious Culture and Moral Education in Special Education Application Schools". *Rize Theology Journal* 31 (April 2026), 49-68.

<https://doi.org/10.32950/rid.1837003>

Publication Information

Type	Research Article	Peer-Review: Double anonymized - Two External
Process Information	Date of Submission: 05.12.2025	Date of Acceptance: 10.04.2026 Date of Publication: 20.04.2026
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited. This study based on the research titled "Professional Burnout of Teachers Teaching Religious Culture and Moral Education in Special Education Application Schools" by Prof. Dr. H. Yusuf ACUNER and Tolgahan Ferman POLAT.	
Ethics Committee Approval	This study received ethical approval from Recep Tayyip Erdoğan University Social and Humanities Ethics Committee, with decision no. 2025/622 dated October 22, 2025, as part of the research titled "Professional Burnout of Teachers Teaching Religious Culture and Moral Education in Special Education Application Schools" by Prof. Dr. H. Yusuf ACUNER and Tolgahan Ferman POLAT.	
Plagiarism Checks	Yes – iThenticate	Complaints: ilahiyatdergi@erdogan.edu.tr
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.	
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.	
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.	

Giriş

Öğretmenin eğitim bilimleri alanında kendini geliştirmiş olmasının yanında, ruhsal ve bedensel olarak sağlıklı bir birey olması da önemlidir (Yungul, 2006). Öğretmenin sağlıklı olması, yalnızca fiziksel iyilik hâli ile sınırlı olmayıp, aynı zamanda psikolojik ve sosyal iyilik hâlini de kapsayan çok boyutlu bir durumu ifade etmektedir (Gökçakan - Murat, 2007). Bu bağlamda öğretmenlik mesleğinin icrasında çalışma şartları ve örgütsel yapı tükenmişliğe yol açmaktadır. Yapılan çalışmalar öğretmenlerin, diğer meslek gruplarında çalışan bireylerden daha fazla tükenmişlik seviyesine sahip olduğunu göstermektedir (Işıkhan, 2004). Öğretmenlerin iş yaşamını oluşturan okul ortamında yaşadıkları sorunlar, bireysel veya toplumsal yaşamlarındaki problemlerle birleştiğinde mesleki tükenmişlik düzeyleri artmaktadır. Tükenmişlik kavramı farklı şekillerde tanımlanmış, ayrıca araştırmacılar konuya farklı açılardan yaklaşmışlardır. Literatürdeki yaklaşımlar arasındaki temel farklılık, tükenmişliğin farklı nedenlerden kaynaklandığı kabulüne dayanmakta ve bu durum, konunun farklı bakış açılarıyla ele alınmasına yol açmaktadır. Tükenmişlik kavramı, Freudenberger (1976) tarafından ilk kez tanımlanmış olup, hayal kırıklığı, yorgunluk ve iş bırakma gibi durumları açıklamak amacıyla kullanılmıştır. Bu tanıma göre “bir işi başaramama duygusu, fiziksel ve duygusal anlamda yıpranış, iş yapma isteğindeki azalış, insanın iç dünyası üzerinde karşılığını bulamayan talepler sonrasında oluşan tükeniş durumu” olarak belirtilmiştir. Yazara göre tükenmenin yorgunluk hissi ve bitkinlik, mide ve bağırsak rahatsızlıkları, baş ağrılarından dolayı acı çekme, nefes alma güçlükleri gibi fiziksel belirtileri bulunmaktadır. Anlık kızgınlıklar ve çabuk öfkelenme, engellenme duygusuna kapılma tükenmişliğin en belirgin davranışsal göstergeleri olarak bildirilmiştir. Değişime tahammül edememe, güvensizlik ve paranoya durumları ise, mesleki tükenmişliğin ilerleyen aşamalarında ortaya çıkabilmektedir (Freudenberger, 1976, 159-163). Buna ek olarak, stres ve tükenmişlik kavramlarının birbirine karıştırılmaması gerekmektedir. Capel (1991), stresi kısa ve uzun vadede ortaya çıkan, olumlu ve olumsuz çıktılar üretebilen bir gerilim durumu olarak kavramsallaştırmakta; buna karşılık tükenmişliği, uzun vadeli ve yalnızca olumsuz sonuçlarla karakterize edilen bir olgu olarak tanımlamaktadır.

Maslach ve Jackson (1981)'a göre tükenmişlik, bireylerde bitmeyen yorgunluk, umutsuzluk, işinde, yaşamında ve sosyal hayatında bulunan insanlara karşı geliştirilen olumsuz davranış ve tutumları içine alan, fiziki ve psikolojik yönü olan sendromdur. Özınar (2005)'a göre, Maslach ve Jackson'un yaklaşımını diğerlerinden ayıran en önemli özellik, tükenmişliği sürekli bir değişken olarak ele almalarıdır. Maslach ve Jackson (1981) tükenmişliğin tanımını yaparken, duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı yetersizliği ile ilgili duyguları üç ayrı kategoride sınıflandırmıştır. Maslach'ın 3 boyutlu tükenmişlik ölçeği bu araştırmada da kullanılmıştır ve bu kategorilerin açıklaması şu şekildedir:

Duygusal Tükenme

Diğer insanlara yardım ederken bireyden istenen psikolojik ve duygusal taleplerin aşırılığı yüzünden ortaya çıkan bitkinlik durumunu ifade etmektedir. Duygusal kaynaklarının tükendiğini hissetmesiyle bireyin duygusal bir yorgunluk yaşamaya ve çalıştığı kurumda hizmet verdiği kişilere geçmişte olduğu kadar verici ve sorumlu davranmadığını düşünmeye başlamasıdır (Maslach vd., 2001). Kaygı ve gerginlik duygusunu aşamayan kişi için, ertesi gün işe gitmek çok zor bir hal almaktadır. Bu durum, işyerine geç gelme, psikosomatik nedenlerle devamsızlık veya işten ayrılma gibi davranışlarla kendini göstererek hem çalışan hem de kurum için verimsizlik yaratmaktadır (Wright - Bonett, 1997).

Duyarsızlaşma

Çalışanların hizmet verdikleri kişilere, birer nesne gibi umursamaz davranması, alaycı bir tutum göstermeleri ve küçültücü sözler sarf etmesidir. Özünde, bu tür davranışlar bir savunma mekanizması ve bireyin yaşadığı yabancılaşma duygusuyla ilişkilendirilmektedir. Başka bir deyişle duyarsızlaşma, tükenmişliğin kişiler arası boyutunu yansıtarak, kişinin hizmet verdiği bireylere karşı negatif ve katı tutumlar ile işe karşı tepkisizliğini içermektedir (Maslach vd., 2001).

Kişisel Başarı

Bireyin kendisini olumsuz biçimde değerlendirme eğilimini ifade etmektedir (Maslach vd., 2001). Bireyin kendisiyle ilgili değerlendirmelerinin olumsuzlaşması, iş ile ilgili durumlarda yetersizlik algısını ve işyerindeki kişilerle ilişkilerinde başarısızlık hissini beraberinde getirmektedir (Wright - Bonett, 1997). Böylece çalışanın harcadığı çabanın boşa gitmesi düşüncesiyle iş motivasyonu düşmekte, suçluluk duygusu başarı için gerekli davranışları gerçekleştirmesini engellemektedir (Maslach - Zimbardo, 1982).

1. Araştırmanın Önemi

Öğretmenlerin öğretim motivasyonlarının ve iş doyumlarının azalması ve bunun sonucunda da mesleki tükenmişlik yaşamaları örgüt açısından ortaya çıkan sorunlar arasında gösterilebilir. Yaşanılan bu olumsuz durum öğretimin amaçlarının

gerçekleşmemesi bir yana, önlem alınmadığında bireyde ileride düzeltilmesi mümkün olmayan ciddi sağlık sorunlarının da çıkmasına neden olmaktadır. Mesleğin öğretmenlere yüklediği sorumluluklar dikkate alındığında, onların bu sendroma yakın oldukları varsayılmış ve mesleki tükenmişlik düzeyleri üzerine çok sayıda araştırma yapılmıştır. Alan yazın incelendiğinde, yurt dışında tükenmişlik ve öğretmen tükenmişliği konularında çok sayıda araştırma bulunmasına rağmen (Cano García vd., 2005; Betoret, 2008; Otero López vd., 2010), ülkemizde bu alana yönelik çalışmaların özellikle son dönemde artış gösterdiği dikkat çekmektedir (Kayabaşı, 2008). Örgün eğitim sistemi içerisinde önemli bir yer tutan özel eğitim uygulama okulları; hitap ettiği öğrenci kitlesi, öğrencilerin okula geli amaçları, ailenin beklentileri ve müfredat gibi konularda normal okullardan farklılaşmaktadır. Özel eğitim uygulama okulu; orta veya ağır düzeyde zihinsel yetersizliği veya otizmi olan, genel eğitim programlarına uyum sağlayamayan zorunlu öğrenim çağındaki çocukların öz bakım, günlük yaşam ve işlevsel akademik becerilerini geliştirmek amacıyla kurulan gündüzlü kamu okullarıdır. Özel eğitim uygulama okulları çoğunlukla; ilkokullar (I. Kademe), ortaokullar (II. Kademe) ve liseler (III. Kademe) müstakil müdürlük şeklinde, aynı eğitim kurumu olarak, tek bir binada hizmet vermektedir. Bu nedenle bu okullarda görevli DKAB dersi öğretmenleri sınıfta özel eğitim öğretmeniyle birlikte ilkokul 4. Sınıftan (I. Kademe) ortaöğretim 12. Sınıfa kadar (III. Kademe) DKAB dersini okutmaktadırlar. Dolayısıyla, özel eğitim uygulama okullarında çalışan öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin tespit edilmesi ve buna sebep olan etkenlerin ortadan kaldırılarak gerekli iyileştirmelerin yapılması önem arz etmektedir.

Bu bağlamda literatürde normal okullarda din kültürü ve ahlak bilgisi (DKAB) branşı için Tunel (2023); Yılmaz (2023); Dönmez (2022); Bayrakdar (2013) tarafından; özel eğitim alanında özel eğitim ve farklı branşlardan mesleki tükenmişlikle ilgili çalışmalar Yaylı (2024); Yılmaz (2023); Altın (2023); Gülcan vd. (2023); Yavuz-Yıkılmış (2021); Acar (2021); Sarıçiftçi (2019); Çankıran (2019); Dinç (2018); Mistan (2017); Tunçbilek (2016) tarafından yapılmış olmasına rağmen ne özel eğitim uygulama okulları özelinde ne de DKAB branşı kapsamında herhangi bir çalışmaya rastlanmıştır. Bu çalışmanın alandaki yer alan eksikliği dolduracağı ve alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca eğitimin kalitesinin önemli bir sacayağını öğretmenin oluşturduğu dikkate alındığında, bu alanda bilimsel araştırma yapmanın gerekliliği daha iyi anlaşılacaktır. Öte yandan araştırma sonuçlarının öğretmen yetiştirme politikalarının geliştirilmesi ve yönlendirilmesine katkı sağlayacağını da söyleyebiliriz. Dolayısıyla Otizm spektrum bozukluğu ve orta-ağır zihinsel engeli olan öğrencilerin eğitiminde hayati bir rol üstlenen özel eğitim uygulama okullarında görev yapan öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi, araştırmanın önemini daha da belirgin kılmaktadır.

1.1. Araştırmanın Amacı ve Problem Durumu

Araştırma, özel eğitim uygulama okullarında DKAB dersini yürüten DKAB ve özel eğitim öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeylerini belirlemeyi ve bu düzeyleri çeşitli bağımsız değişkenler bakımından incelemeyi amaçlamaktadır. Hedeflenen bu amaca ulaşmak için araştırmanın temel problem cümlesi: “Özel Eğitim Uygulama Okulunda Görev Yapmakta Olan DKAB ve Özel Eğitim Öğretmenlerinin Mesleki Tükenmişlik Düzeyleri Nedir?” olarak belirlenmiştir. Belirlenen problem cümlesine cevap bulmak amacıyla katılımcıların mesleki tükenmişlik düzeyleri bağımsız değişkenler açısından incelenecektir. Bu bağımsız değişkenler; cinsiyet, medeni durum, yaş, sahip olunan çocuk sayısı, öğretmenlik branşı, öğrenim durumu, mesleki kıdem, özel eğitim uygulama okulunda görev süresi, özel eğitim uygulama okulunda görev yapma nedeni, istihdam durumu, okuldaki görev çeşidi, ailede ve birinci derece akraba çevresinde engelli birey bulunma durumu şeklindedir.

2. Yöntem

Çalışmanın bu bölümünde araştırma modeli, evren/örneklem, veri toplama araçları, veri toplama süreci ile veri analizi hakkında bilgi verilmektedir.

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada, nicel araştırma modellerinden tarama (survey) yöntemi kullanılmıştır. Katılımcıların görüşleri, yetenek ve tutum gibi özelliklerinin diğer araştırmalara kıyasla görece daha büyük örneklem üzerinde çalışma fırsatı tanıdığı için tarama yöntemi tercih edilmiştir (Büyüköztürk vd., 2023, 185). Bu çalışmada halen süren bir durumu olduğu şekliyle betimlemeyi amaçladığı için, tarama yöntemlerinden betimsel tarama modeli kullanılmıştır (Karasar, 2010).

2.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Bu araştırmanın evrenini üç kademe birden eğitime yer veren, kamuya ait özel eğitim uygulama okulları ve bu okullarda görev yapan DKAB dersine giren özel eğitim ve DKAB öğretmenleri oluşturmaktadır. Araştırmanın yapıldığı dönemde Türkiye'nin 80 ilinde (okul olmadığı için Şırnak hariç) üç kademe birden eğitime yer veren okul sayısı 275 olarak tespit edilmiştir. Bu bağlamda

çalışmanın nicel verileri için 275 özel eğitim uygulama okuluna ulaşılarak her bir okulun araştırmaya dahil olması sağlanmıştır. Çalışmada evrenin tamamına ulaşıldığı için örneklem alınmamıştır.

2.3. Veri Toplama Araçları

2.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmada bağımsız değişkenlere (cinsiyet, medeni durum, kıdem yılı, mezuniyet durumu vb.) dair veriler ‘Kişisel Bilgi Formu’ ile; bağımlı değişken olan mesleki tükenmişlik düzeyine ilişkin veriler ise ‘Maslach Tükenmişlik Envanteri’ aracılığıyla toplanmıştır.

2.3.2. Maslach Tükenmişlik Ölçeği

Araştırmada öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerini ölçmek amacıyla, Maslach ve Jackson tarafından 1981’de geliştirilen ve Türkçeye uyarlaması ile geçerlik-güvenirlik çalışması Ergin (1992) tarafından gerçekleştirilen Maslach Tükenmişlik Ölçeği kullanılmış; ölçeğin kullanımı için gerekli izinler temin edilmiştir. Maslach Tükenmişlik Ölçeği, tükenmişlik düzeyini üç alt boyutta incelemekte ve bunlar ‘Duygusal Tükenme’, ‘Duyarsızlaşma’ ve ‘Kişisel Başarı’ boyutu şeklindedir.. Duygusal tükenmeyi 1, 2, 3, 6, 8, 13, 14, 16, 20. maddeler (9 madde); duyarsızlaşmayı 5, 10, 11, 15, 22. maddeler (5 madde) ve kişisel başarıyı 4, 7, 9, 12, 17, 18, 19, 21. maddeler (8 madde) üzerinden ölçmektedir. Ölçekte kişisel başarı boyutundaki maddeler olumlu yönde, duygusal tükenme ve duyarsızlaşma boyutlarındaki maddeler ise olumsuz yönde değerlendirilmektedir. Alt ölçekler için puanlar ayrı ayrı hesaplanmakta olup, kesme değeri bulunmadığı için tükenmişlik var/yok şeklinde değerlendirilememektedir. Tükenmişliği deneyimleyen bireylerde, duygusal tükenme ve duyarsızlaşma boyutlarından alınan puanların yüksek, kişisel başarı boyutundan alınan puanların ise düşük olması beklenir. Ancak bu çalışmada verileri yorumlama kolaylığı sağlaması için kişisel başarı puanları ters çevrilerek hesaplanmıştır. Dolayısıyla her alt boyutta yüksek puanlar yüksek tükenmişliği; düşük puanlar düşük düzeyde tükenmişliği ifade etmektedir. Kullanılan ölçekten elde edilebilecek puan aralıkları $(n-1)/n=(5-1)/5=0,80$ olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda 1,00-1,80 arasındaki puanlar “çok düşük”; 1,81-2,60 arasındaki puanlar “düşük”; 2,61-3,40 arasındaki puanlar “orta”; 3,41-4,20 arasındaki puanlar “yüksek” ve 4,21-5,00 arasındaki puanlar “çok yüksek” olarak sınıflandırılmıştır. Buna göre, Tablo 1’de Maslach Tükenmişlik Envanterinin boyutları incelendiğinde katılımcıların duygusal tükenme seviyelerinin ($\bar{x}=1,94$; $ss=.620$) düşük; duyarsızlaşma seviyelerinin çok düşük ($\bar{x}=1,49$; $ss=.507$) ve kişisel başarı seviyelerinin ($\bar{x}=3,87$; $ss=.437$) yüksek olduğu saptanmıştır.

Tablo 1. Maslach Tükenmişlik Ölçeği Tanımlayıcı İstatistiksel Analiz Sonuçları

Boyutlar	N	\bar{X}	S	Düzye
Duygusal Tükenme	275	1,94	.620	Düşük
Duyarsızlaşma	275	1,49	.507	Çok Düşük
Kişisel Başarı	275	3,87	.437	Yüksek

Maslach & Jackson (1981), Maslach Tükenmişlik Ölçeği’nin her alt boyutu için güvenilirlik değerlerini şu şekilde belirtmiştir: duygusal tükenme .86, kişisel başarı .74, duyarsızlaşma .72. Türkçeye uyarlanan ölçeğin alt boyutlarına ait Cronbach Alpha katsayıları, duygusal tükenme .83, duyarsızlaşma .65 ve kişisel başarı .72 şeklindedir (Ergin, 1992). Bu araştırmada elde edilen verilere göre Cronbach Alpha katsayıları “duygusal tükenme” için .89, “duyarsızlaşma” için .82 ve “kişisel başarı” için .78 olarak bulunmuştur. Bu veriler, araştırmamızda kullanılan ölçeğin bu araştırma için de geçerli ve güvenilir olduğunu göstermektedir.

2.3.3. Veri Toplama Süreci

Araştırmada verilerin toplanması amacıyla tüm okullarla iletişime geçilerek araştırmaya katılacak öğretmenlere gerekli açıklamalar yapılmıştır. Araştırmaya ait veri toplama aracı Google formlar aracılığıyla katılımcılara ulaştırılarak doldurulmaları istenmiştir. Ardından doldurulan formlar kontrol edilerek araştırmanın analiz sürecine geçilmiştir. Araştırma verilerinin çözümlenmesinde; katılımcıların demografik değişkenleri için yüzde ve frekans değerleri alınmıştır. Aşağıdaki tabloda kişisel bilgilere ilişkin betimsel sonuçlar yer almaktadır.

Tablo 2. Katılımcıların Demografik Bilgilerinin Gösterimi

Demografik Bilgi	Değişken	f	%
1. Cinsiyet	Erkek	143	52.0
	Kadın	132	48.0
2. Medeni Durum	Bekâr	86	31.3
	Evli	189	68.7
3. Yaş Aralığı	21-30	95	34.5
	31-40	93	33.8
	41 ve Üzeri	87	31.6
4. Çocuk Durumu	Çocuk Yok	112	40.7
	1 Çocuk	50	18.2
	2 Çocuk	76	27.6
	3 ve Üzeri Çocuk	37	13.5
5. Öğretmenlik Branşı	DKAB	103	37.5
	Özel Eğitim	172	62.5
6. Öğrenim Durumu	Lisans	243	88.4
	Lisans Üstü	32	11.6
7. Mesleki Kıdem Yılı	1-5 Yıl	79	28.7
	6-10 Yıl	72	26.2
	11-15 Yıl	54	19.6
	16 Yıl ve Üzeri	70	25.5
8. Özel Eğitim Uygulama Okulunda Görev Süresi	1-5 Yıl	191	69.5
	6-10 Yıl	58	21.1
	11 Yıl ve Üzeri	26	9.5
9. Özel Eğitim Uygulama Okulunda Görev Yapma Nedeni	Kendi isteğimle çalışmaktayım	250	90.9
	Zorunluluktan Dolayı Görev Yapmaktayım	25	9.1
10. İstihdam Durumunu	Kadrolu	202	73.5
	Sözleşmeli veya Ücretli	73	26.5
11. Özel Eğitim Uygulama Okulundaki Görev Çeşidi	Öğretmenlik	225	81.8
	İdarecilik	50	18.2
12. Aile ve Birinci Derece Akraba Çevresinde Engelli Birey Bulunma Durumu	Evet	44	16.0
	Hayır	231	84.0

2.3.4. Verilerin Analizi

Kullanılan ölçek verileri için parametrik testlerin ön şartlarını sağlayıp sağlamadığına Çarpıklık ve Basıklık (verilerin normal dağılım durumu) değerleri incelenerek karar verilmiştir (Büyüköztürk, 2008). Tablo 3'te elde edilen değerler sunulmuştur.

Tablo 3. Maslach Tükenmişlik Ölçeği Puanlarının Betimsel İstatistikleri

Boyutlar	N	\bar{X}	S	Çarpıklık	Basıklık
Duygusal Tükenme	275	1.9446	.62085	.583	-.085
Duyarsızlaşma	275	1.4953	.50784	1.291	1,548
Kişisel Başarı	275	3.8786	.43758	-.376	1,067

Tablo 3 incelendiğinde Maslach Tükenmişlik Ölçeği, duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı boyutlarının basıklık ve çarpıklık değerleri normal dağılımdan aşırı sapma göstermektedir. Bu durumda mevcut çalışma, koşulları sağlamadığı için analizlerde non-parametrik testler tercih edilmiştir. Bu araştırmada bağımsız değişken, bireylerin sosyo-demografik özellikleri olarak belirlenmiştir. Verilerde non-parametrik testler kullanıldığı için, ikili grup karşılaştırmalarında Bağımsız Örneklem Mann Whitney-U Testi; ikiden fazla grupların karşılaştırılmasında Kruskal-Wallis-H Testi uygulanmıştır (Ural - Kılıç, 2005). Ortaya çıkan farkın hangi gruplardan kaynaklandığını anlamak ve gruplar arası farklılıkları belirlemek için Tamhane's T2 Çoklu Karşılaştırma Testi kullanılmıştır (Büyüköztürk vd., 2023). İstatistiksel analizlerde verilerin anlamlılık düzeyi 0,05 olarak belirlenmiştir.

3. Bulgular

Bu bölüm, ölçeğe verilen yanıtların analizinden elde edilen bulguları içermektedir.

3.1. Cinsiyet Değişkenine Göre Mesleki Tükenmişlik

Öğretmenlerin cinsiyete göre mesleki tükenmişliklerine ilişkin Mann Whitney-U Testi sonuçları Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Bağımsız Örneklem Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Tükenmişlik Boyutu	Cinsiyet	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Duygusal Tükenme	Erkek	143	135.19	19332	9036	.054
	Kadın	132	141.05	18618		
	Toplam	275				
Duyarsızlaşma	Erkek	143	143.23	20482	8690	.024
	Kadın	132	132.33	17468		
	Toplam	275				
Kişisel Başarı	Erkek	143	148.24	21198	7974	.025
	Kadın	132	126.91	16752		
	Toplam	275				

* p < .05

Tablo 4 incelendiğinde öğretmenlerin mesleki tükenmişlikleri, cinsiyete göre duygusal tükenme boyutunda anlamlı bir farklılık göstermezken; duyarsızlaşma ve kişisel başarı boyutunda anlamlı bir farklılık görülmektedir. Buna göre erkek öğretmenlerin duyarsızlaşma (143,23) ve kişisel başarı (148,24) boyutundaki mesleki tükenmişlikleri; kadın öğretmenlerin duyarsızlaşma (132,33) ve kişisel başarı (126,91) boyutundan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

3.2. Medeni Durum Değişkenine Göre Mesleki Tükenmişlik

Tablo 5, öğretmenlerin medeni durumlarına göre mesleki tükenmişlik düzeylerini ortaya koyan Mann-Whitney U testi sonuçlarını içermektedir.

Tablo 5. Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Medeni Durum Değişkenine Göre Bağımsız Örneklemeler Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Tükenmişlik Boyutu	Medeni Durum	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Duygusal Tükenme	Bekar	86	143.28	12322.50		
	Evli	189	135.60	25627.50		
	Toplam	275			7672.5	.456
Duyarsızlaşma	Bekar	86	143.74	12362		
	Evli	189	135.39	25588		
	Toplam	275			7633	.412
Kişisel Başarı	Bekar	86	127.77	10988.50		
	Evli	189	142.65	26961.50		
	Toplam	275			7247.5	.148

* p < .05

Tablo 5, öğretmenlerin duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı düzeylerinin medeni duruma bağlı olarak istatistiksel olarak anlamlı bir fark göstermediğini ortaya koymaktadır.

3.2.3. Yaş Değişkenine Göre Mesleki Tükenmişlik

Öğretmenlerin yaşları ile mesleki tükenmişlik düzeylerine ilişkin veri Tablo 6'da gösterilmektedir.

Tablo 6. Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Yaş Değişkenine Göre Kruskal-Wallis-H Testi Sonuçları

Tükenmişlik Boyutu	Kaç Yaşındasınız?	N	Sıra Ortalaması	χ^2	df	p
Duygusal Tükenme	21-30	95	129.55			
	31-40	93	143.81			
	41 ve Üzeri	87	141.01			
	Toplam	275		105.614	2	.428
Duyarsızlaşma	21-30	95	149.18			
	31-40	93	139.51			
	41 ve Üzeri	87	124.18			
	Toplam	275		70.664	5	.096
Kişisel Başarı	21-30	95	126.79			
	31-40	93	132.98			
	41 ve Üzeri	87	155.60			
	Toplam	275		52.465*	7	.037

* p < .05

Tablo 6'ya göre, öğretmenlerin yaş durumları ile duygusal tükenme ve duyarsızlaşma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık görülmezken; kişisel başarı puanlarında anlamlı bir farklılık vardır. Tablo 7, gruplar arası farklılıkların belirlenmesi amacıyla uygulanan Tamhane's T2 Çoklu Karşılaştırma Testi sonuçlarını içermektedir.

Tablo 7. Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Yaş Değişkenine Göre Çoklu Karşılaştırmalar Tamhane's T2 Testi Sonuçları

Tükenmişlik Boyutu	Yaş Aralığı	Aritmetik Ortalama Farkı	Std. Hata	p	%95 Güven Aralığı		
					Alt Sınır	Üst Sınır	
Kişisel Başarı	21-30	31-40	.00231	.06404	1,000	-.1521	.1567
		41 ve Üzeri	-.15537*	.06082	.034	-.3020	-.0088

31-40	21-30	-.00231	.06404	1.000	-.1567	.1521
	41 ve Üzeri	-.15768	.06701	.058	-.3192	.0039
41 ve Üzeri	21-30	.15537*	.06082	.034	.0088	.3020
	31-40	.15768	.06701	.058	-.0039	.3192

* p < .05

Tablo 7 incelendiğinde, öğretmenlerin mesleki tükenmişlik alt boyutundan kişisel başarı düzeyleri, yaşlara göre 21-30 ile 41 ve üzeri yaş arasında anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Buna göre 41 ve üzeri yaşa sahip öğretmenlerin kişisel başarı puanlarının (\bar{x} = 3.9856); 21-30 yaşa sahip öğretmenlerden (\bar{x} = 3.8303) daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

3.2.4. Çocuk Sayısı Değişkenine Göre Mesleki Tükenmişlik

Öğretmenlerin çocuk sayıları ile tükenmişlik düzeylerine ilişkin veri Tablo 8’de gösterilmektedir.

Tablo 8. Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Çocuk Sayısı Değişkenine Göre Kruskal-Wallis H Testi Bulguları

Tükenmişlik Boyutu	Kaç Çocuğunuz Bulunmaktadır?	N	Sıra Ortalaması	\bar{x}	df	p
Duygusal Tükenme	Çocuk Yok	112	141.59			
	1 Çocuk	50	120.34			
	2 Çocuk	76	137.80			
	3 ve Üzeri Çocuk	37	151.41			
	Toplam	275		3.759	3	.289
Duyarsızlaşma	Çocuk Yok	112	151.79			
	1 Çocuk	50	130.35			
	2 Çocuk	76	121.51			
	3 ve Üzeri Çocuk	37	140.47			
	Toplam	275		7.366	3	.061
Kişisel Başarı	Çocuk Yok	112	127.24			
	1 Çocuk	50	131.49			
	2 Çocuk	76	158.77			
	3 ve Üzeri Çocuk	37	136.70			
	Toplam	275		7.681	3	.053

* p < .05

Tablo 8, öğretmenlerin çocuk sayıları ile duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı puanlarında anlamlı bir farklılık olmadığını göstermektedir.

3.2.5. Branş Değişkenine Göre Mesleki Tükenmişlik

Öğretmenlerin branşları ile tükenmişlik düzeylerine ilişkin veri Tablo 9’da gösterilmektedir.

Tablo 9. Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Branş Değişkenine Göre Bağımsız Örneklem Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Tükenmişlik Boyutu	Öğretmenlik Branşı	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Duygusal Tükenme	DKAB	103	132.85	13684		
	Özel Eğitim	172	141.08	24266		
	Toplam	275			8328	0.406
Duyarsızlaşma	DKAB	103	126.10	12988.50		
	Özel Eğitim	172	145.13	24961.50		
	Toplam	275			7632	0.051
Kişisel Başarı	DKAB	103	135.55	13962		
	Özel Eğitim	172	139.47	23988		

Toplam	275	8606	0.691
* p < .05			

Tablo 9, katılımcıların branşına göre duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığını ortaya koymaktadır.

3.2.6. Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Mesleki Tükenmişlik

Öğretmenlerin öğrenim durumları ile mesleki tükenmişlik düzeylerine ilişkin veri Tablo 10'da gösterilmektedir.

Tablo 10. Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Bağımsız Örneklemeler Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Tükenmişlik Boyutu	Öğrenim Durumu	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Duygusal Tükenme	Lisans	243	136.03	33054.50	3408.5	.256
	Lisansüstü	32	152.98	4895.50		
	Toplam	275				
Duyarsızlaşma	Lisans	243	137.25	33351	3705	.660
	Lisansüstü	32	143.72	4599		
	Toplam	275				
Kişisel Başarı	Lisans	243	137.45	33401	3755	.752
	Lisansüstü	32	142.16	4549		
	Toplam	275				
* p < .05						

Tablo 10 incelendiğinde, öğretmenlerin öğrenim durumu değişkenine göre duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı puanlarında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

3.2.7. Mesleki Kıdem Değişkenine Göre Mesleki Tükenmişlik

Öğretmenlerin mesleki kıdemleri ile tükenmişlik düzeylerine ilişkin Kruskal-Wallis Testi sonuçları Tablo 11'de sunulmuştur.

Tablo 11. Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin Mesleki Kıdem Değişkenine Göre Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları

Tükenmişlik Boyutu	Mesleki Kıdem	N	Sıra Ortalaması	X ²	df	p
Duygusal Tükenme	1-5 Yıl	79	135.88	4.461	3	.216
	6-10 Yıl	72	140.88			
	11-15 Yıl	54	152.05			
	16 Yıl ve Üzeri	70	140.49			
	Toplam	275				
Duyarsızlaşma	1-5 Yıl	79	144.14	2.213	3	.529
	6-10 Yıl	72	144.57			
	11-15 Yıl	54	129.41			
	16 Yıl ve Üzeri	70	130.94			
	Toplam	275				
Kişisel Başarı	1-5 Yıl	79	132.87	8.666*	3	.034
	6-10 Yıl	72	120.99			
	11-15 Yıl	54	141.06			
	16 Yıl ve Üzeri	70	158.93			
	Toplam	275				
* p < .05						

Tablo 11, öğretmenlerin mesleki kıdemleri ile duygusal tükenme ve duyarsızlaşma puanlarında anlamlı bir fark olmadığını, ancak kişisel başarı puanlarında anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir. Gruplar arası farklılığın tespiti için Tamhane's T2 Çoklu Karşılaştırma Testi uygulanmış, elde edilen sonuçlar Tablo 12'de gösterilmiştir.

Tablo 12. Öğretmenlerin Mesleki Kıdem Durumu İle Tükenmişlik Düzeylerinin Karşılaştırma Analizi Tamhane's T2 Testi Sonuçları

Tükenmişlik Boyutu	Kıdem Yılı		Aritmetik Ortalama Farkı	Std. Hata	p	%95 Güven Aralığı	
						Alt Sınır	Üst Sınır
Kişisel Başarı	1-5 Yıl	6-10 Yıl	.05531	.07009	.966	-.1317	.2423
		11-15 Yıl	-.03554	.07892	.998	-.2472	.1762
		16 Yıl ve Üzeri	-.17430	.06691	.059	-.3528	.0042
	6-10 Yıl	1-5 Yıl	-.05531	.07009	.966	-.2423	.1317
		11-15 Yıl	-.09086	.08297	.856	-.3131	.1314
		16 Yıl ve Üzeri	-.22961*	.07164	.010	-.4208	-.0384
	11-15 Yıl	1-5 Yıl	.03554	.07892	.998	-.1762	.2472
		6-10 Yıl	.09086	.08297	.856	-.1314	.3131
		16 Yıl ve Üzeri	-.13876	.08030	.421	-.3541	.0766
16 Yıl ve Üzeri	1-5 Yıl	.17430	.06691	.059	-.0042	.3528	
	6-10 Yıl	.22961*	.07164	.010	.0384	.4208	
	11-15 Yıl	.13876	.08030	.421	-.0766	.3541	

* p < .05

Tablo 12, öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin kıdeme göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark gösterdiğini ortaya koymaktadır. Tamhane's T2 Çoklu Karşılaştırma Testi sonucunda anlamlı farkın 16 ve üzeri yıl mesleki kıdeme sahip öğretmenler ile 6-10 yıl mesleki kıdeme sahip öğretmenler arasında olduğu belirlenmiştir. Aritmetik ortalamalar farkları karşılaştırıldığında 16 ve üzeri yıl mesleki kıdeme sahip öğretmenlerin kişisel başarı düzeylerinin (\bar{x} = 4.0161); 6-10 yıl mesleki kıdeme sahip öğretmenlerin kişisel başarı düzeylerinden (\bar{x} = 3.7865) anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu görülmüştür.

3.2.8. Özel Eğitim Uygulama Okulunda Görev Süresi Değişkenine Göre Mesleki Tükenmişlik

Öğretmenlerin özel eğitim uygulama okulundaki görev süresi ile tükenmişlik düzeylerine ilişkin Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları Tablo 13'te paylaşılmıştır.

Tablo 13. Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Özel Eğitim Uygulama Okulundaki Görev Süresi Değişkenine Göre Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları

Tükenmişlik Boyutu	Görev Süresi	N	Sıra Ortalaması	X ²	df	p
Duygusal Tükenme	1-5 Yıl	191	135.05			
	6-10 Yıl	58	133.24			
	11 Yıl ve Üzeri	26	170.29			
	Toplam	275		4.773	2	.092
Duyarsızlaşma	1-5 Yıl	191	140.80			
	6-10 Yıl	58	128.69			
	11 Yıl ve Üzeri	26	138.19			
	Toplam	275		1.065	2	.587
Kişisel Başarı	1-5 Yıl	191	137.97			
	6-10 Yıl	58	141.99			
	11 Yıl ve Üzeri	26	129.33			
	Toplam	275		0.461	2	.794

* p < .05

Tablo 13 incelendiğinde, öğretmenlerin özel eğitim uygulama okulunda görev süresi ile duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı puanlarında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

3.2.9. Özel Eğitim Uygulama Okulunda Görev Yapma Nedeni Değişkenine Göre Mesleki Tükenmişlik

Öğretmenlerin özel eğitim uygulama okulunda görev yapma nedeni ile mesleki tükenmişliklerine ilişkin Bağımsız Örneklemeler Mann Whitney-U Testi Sonuçları Tablo 14'te sunulmuştur.

Tablo 14. Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Özel Eğitim Uygulama Okulunda Görev Yapma Nedenine Göre Bağımsız Örneklemeler Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Tükenmişlik Boyutu	Görev Yapma Nedeni?	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Duygusal Tükenme	Kendi İsteğimle	250	136.34	34084.50		
	Zorunluluktan Dolayı	25	154.62	3865.50		
	Toplam	275			2709.5	.272
Duyarsızlaşma	Kendi İsteğimle	250	138.50	34624.00		
	Zorunluluktan Dolayı	25	133.04	3326.00		
	Toplam	275			3001	.740
Kişisel Başarı	Kendi İsteğimle	250	138.61	34651.50		
	Zorunluluktan Dolayı	25	131.94	3298.50		
	Toplam	275			2973.5	.687

* p < .05

Tablo 14, öğretmenlerin özel eğitim uygulama okulunda görev yapma nedeni ile duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı puanlarında anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir.

3.2.10. İstihdam Durumu Değişkenine Göre Mesleki Tükenmişlik

Öğretmenlerin istihdam durumları ile tükenmişlik düzeylerine ilişkin Bağımsız Örneklemeler Mann Whitney-U Testi sonuçları Tablo 15'te sunulmuştur.

Tablo 15. Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin İstihdam Durumuna Göre Bağımsız Örneklemeler Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Tükenmişlik Boyutu	İstihdam Durumu	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Duygusal Tükenme	Kadrolu	202	143.33	28953.00		
	Sözleşmeli veya Ücretli	73	123.25	8997.00		
	Toplam	275			6269	.064
Duyarsızlaşma	Kadrolu	202	136.41	27554.50		
	Sözleşmeli veya Ücretli	73	142.40	10395.50		
	Toplam	275			7051.5	.057
Kişisel Başarı	Kadrolu	202	136.99	27671.00		
	Sözleşmeli veya Ücretli	73	140.81	10279.00		
	Toplam	275			7168	.723

* p < .05

Tablo 15'e göre, öğretmenlerin istihdam durumlarına bağlı olarak duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı puanlarında anlamlı farklılık gözlenmemiştir.

3.2.11. Görev Çeşidi Değişkenine Göre Mesleki Tükenmişlik

Öğretmenlerin özel eğitim uygulama okulunda görev çeşidi ile mesleki tükenmişliklerine ilişkin Bağımsız Örneklemeler Mann Whitney-U Testi sonuçları Tablo 16'da sunulmuştur.

Tablo 16. Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin Görev Çeşidine Göre Bağımsız Örneklem Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Tükenmişlik Boyutu	Görev Çeşidi	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Duygusal Tükenme	Öğretmenlik	225	138.28	31114		
	İdarecilik	50	136.72	6836		
	Toplam	275			5561	.900
Duyarsızlaşma	Öğretmenlik	225	139.39	31362		
	İdarecilik	50	131.76	6588		
	Toplam	275			5313	.533
Kişisel Başarı	Öğretmenlik	225	132.06	29712.50		
	İdarecilik	50	164.75	8237.50		
	Toplam	275			4287.5*	.008

* p < .05

Tablo 16 incelendiğinde, öğretmenlerin mesleki tükenmişlikleri, görev çeşidine göre duygusal tükenme ve duyarsızlaşma puanlarında anlamlı bir farklılık görülmezken; kişisel başarı puanlarının sıra ortalamaları öğretmenler lehine anlamlı bir farklılık görülmektedir. Buna göre idarecilik yapanların kişisel başarı alt boyutundaki mesleki tükenmişlikleri (164,75); öğretmenlik yapanlardan (132,06) daha yüksek bulunmuştur.

3.2.12. Ailede Engelli Birey Bulunma Durumu Değişkenine Göre Mesleki Tükenmişlik

Öğretmenlerin ailesinde engelli birey bulunma durumları ile mesleki tükenmişlik düzeylerine ilişkin Bağımsız Örneklem Mann Whitney-U Testi sonuçları Tablo 17’de sunulmuştur.

Tablo 17. Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin Ailesinde Engelli Birey Bulunma Durumuna İlişkin Bağımsız Örneklem Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Tükenmişlik Boyutu	Ailede Engelli Birey Olma Durumu	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Duygusal Tükenme	Evet	44	138.05	6074		
	Hayır	231	137.99	31876		
	Toplam	275			5080	.997
Duyarsızlaşma	Evet	44	154.81	6811.50		
	Hayır	231	134.80	31138.50		
	Toplam	275			4342,5	.120
Kişisel Başarı	Evet	44	145.43	6399		
	Hayır	231	136.58	31551		
	Toplam	275			4755	.496

* p < .05

Tablo 17’ye göre, öğretmenlerin ailesinde engelli birey bulunma değişkeni ile duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

4. Tartışma

Bu bölümde çalışmanın amacına uygun olarak özel eğitim uygulama okulunda DKAB dersine giren öğretmenlerin mesleki tükenmişliği ile ilgili veriler, alan yazında yer alan benzer çalışmaların bulgularıyla tartışılacaktır. Mesleki tükenmişliğin belirlenmesinde kullanılan kişisel başarı alt ölçeğinden elde edilen yüksek puanlar, öğretmenlerin kendilerini başarı açısından yetersiz algıladıklarına; duygusal tükenme ve duyarsızlaşma alt ölçeklerinden elde edilen yüksek puanlar ise onların tükenmişlik düzeylerinin yüksek olduğuna işaret etmektedir.

Araştırmamızın bulgusuna göre, öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeyleri duygusal tükenme boyutunda cinsiyete göre anlamlı bir farklılık sergilemezken; duyarsızlaşma ve kişisel başarı boyutunda erkeklerin kadınlara oranla daha fazla tükenmişlik yaşadığı belirlenmiştir. Mesleki tükenmişliğin kadınlar arasında daha fazla deneyimlenen bir durum olduğu ileri sürülmektedir (Maslach vd., 2001). Bunu destekler nitelikte Akman & Akman (2024), Kanbur & Ünsal (2024), Yavuz & Yıkılmış (2021), Öztabak (2018), Yeğin (2014), Girgin & Baysal (2005) tarafından yapılan çalışmalarda cinsiyete göre öğretmen tükenmişliğinde kadınların daha fazla mesleki tükenmişlik yaşadığı sonucuna ulaşılmıştır; Türkçapar vd. (2024), Karaaslan vd. (2020), Çetinkaya vd. (2019), Mahmood & Sak (2017) tarafından yapılan araştırma bulguları, cinsiyetin öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığını ortaya koymaktadır. Kış (2015) tarafından Türkiye örneğinde gerçekleştirilen meta-analiz çalışması, öğretmen tükenmişliğinde cinsiyetin belirleyici bir faktör olmadığını göstermektedir. Cinsiyet değişkenine göre öğretmen tükenmişliğinde anlamlı bir farklılık bulunmaması, Kayabaşı & Cemaloğlu (2007) tarafından öğretmen rollerinin cinsiyete göre değişmemesiyle ilişkilendirilmiştir. Kadınların tükenmişliği bağlamında ailedeki sorumlulukların fazlalığına vurgu yapan Çağlar (2011), günümüzde bu sorumlulukların erkekler tarafından da paylaşılmasının, anlamlı farkın erkekler aleyhine sonuçlanmasında etkili olduğunu belirtmektedir.

Literatürde evliliğin mesleki tükenmişlik üzerindeki etkisini inceleyen çeşitli araştırmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalar arasında Akman ve Akman (2024), Karaaslan ve arkadaşları (2020), Öztürk ve Erdem (2020) ile Çetinkaya ve arkadaşlarının (2019) araştırmaları, evliliğin mesleki tükenmişlik düzeyi üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığını ortaya koymaktadır. Benzer şekilde, araştırmamızda öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin medeni durumlarına bağlı olarak anlamlı bir farklılık taşımadığını ortaya koymaktadır. Elde edilen bulgu, öğretmenlerin evli veya bekâr olmalarının mesleki tükenmişlik düzeyleri üzerinde bir etkisi olmadığını göstermektedir. Bu sonuçlar, toplum yapısındaki değişim ve kişilerarası ilişkilerdeki dönüşüm nedeniyle evlilik yaşının uzamasının, mesleki tükenmişlik açısından evli ve bekâr öğretmenler arasındaki farkı ortadan kaldırdığı şeklinde yorumlanabilir (Yıldız, 2012).

Bu araştırmada yaş değişkenine göre öğretmenlerin mesleki tükenmişlikleri, literatürde yer alan çalışmalara paralel olarak anlamlı bir farklılık göstermiştir. Buna göre yaşları 41 ve üzeri olan öğretmenlerin kişisel başarı puanları, yaşı 21-30 olan gruptan yüksek olduğu için daha fazla mesleki tükenmişlik yaşamaktadırlar. Yaş değişkenine göre mesleki tükenmişliği inceleyen araştırmalara bakıldığında; Yetkin vd. (2023), Dolunay & Piyal (2003), Tuğrul & Çelik (2002) tarafından yapılan çalışmalarda öğretmenlerin yaşları ile mesleki tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu, yaş ilerledikçe mesleki tükenmişlik düzeyinin arttığını göstermektedir. Bu sonuç, 41 yaş ve üzeri öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin diğer yaş gruplarına kıyasla yüksek olmasının, söz konusu öğretmenlerin aile ve toplumsal sorumluluklarının yoğunluğundan kaynaklandığını düşündürmektedir. Ayrıca alan yazında yaş ile mesleki tükenmişlik düzeyi arasında negatif yönlü bir ilişkinin olduğu da belirtilmektedir. Araştırmasına göre Dolunay (2002), mesleki tükenmişliğin yaşla birlikte azaldığını ve genç öğretmenlerde daha yüksek düzeyde gözlemlenmesinin nedeninin, onların iş yaşamında karşılaştıkları sorunlarla başa çıkma yetkinliklerini henüz tam olarak geliştirememiş olmalarına dayandırmaktadır. Söz konusu yaklaşım, öğretmenlerin yaşının artmasıyla birlikte mesleki deneyim ve olgunluğun arttığını, bunun da öğrenci, meslektaş, veli ve çevresel sorunlarla başa çıkma becerilerini geliştirerek mesleki tükenmişlik düzeylerini düşürdüğünü ifade etmektedir. Yine Otacıoğlu'nun (2008) öğretmenler ile yapmış olduğu çalışmada benzer sonuçlar görülmektedir. Genç yaşta mesleğe başlayan öğretmenlerde mesleğin sınırlarını, zorluklarını bilmeden büyük beklentiler içerisine girmeleri ve ardından beklentilerin gerçekleşme oranlarının düşmesi de mesleki tükenmişliklerini artırmaktadır.

Araştırmadan elde edilen bulgu, öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin çocuk sayısı değişkenine göre anlamlı biçimde farklılaşmadığını ortaya koymaktadır. Alan yazın incelendiğinde, Öztabak (2018), Keçecioğlu ve Ertürk (2012) ile Girgin ve Baysal (2005) tarafından gerçekleştirilen çalışmalarda çocuk sahibi olma durumu ya da çocuk sayısının mesleki tükenmişlik düzeyi üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmadığını ortaya koyarak araştırma bulgusunu desteklediği görülmektedir. Bununla birlikte Babaoğlu'nun (2006) okul yöneticilerinin mesleki tükenmişlik düzeylerini incelediği çalışmada, önceki araştırmaların aksine, çocuksuz yöneticilerin çocuğu olan yöneticilere oranla daha fazla mesleki tükenmişlik yaşadığı ortaya konmuştur.

Araştırmamızda katılımcıların branş alanlarına göre mesleki tükenmişlik alt boyutlarında anlamlı bir farklılaşma söz konusu değildir. Literatürde Gülcan vd. (2023), Kayabaşı (2008), Urfalı Aksoy (2007) tarafından yapılan çalışmalar bu bulguyu

desteklemektedir. Öte yandan Yavuz & Yıkılmış (2021) tarafından yapılan çalışmada, diğer branşlardan mezun olan öğretmenlerin mesleki tükenmişlikleri, özel eğitim branşından daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Özel eğitimin zor bir çalışma alanı olduğu açıktır. Sucuoğlu ve Kuloğlu (1996) belirtmektedir ki ilgili lisans programından mezun olan öğretmenler, yetersizliği olan çocukların özelliklerini tanımakta ve onlara uygun eğitim sunma becerisi kazanmaktadır. Araştırma sonuçlarımızda mesleki tükenmişliğin öğretmenlik branşına göre farklılaşmamasının nedeni DKAB dersinin içeriğinden kaynaklandığını söylemek mümkündür. Çünkü bu dersin içeriğinin oldukça soyut olması öğretmenleri zorlayan bir etken olarak görülebilir. Nitekim Polat (2024) tarafından yapılan özel eğitim uygulama okulundaki DKAB dersinin varlığıyla ilgili Türkiye genelindeki araştırma bu yöndedir. Şöyle ki; DKAB dersi müfredat programı öğrencilerin ihtiyaç duyduğu konulardan oluşmamaktadır. DKAB dersinin içeriği, otizm spektrum bozukluğu ve orta-ağır zihin engeli olan bireylerin özelliklerini yeterince tanımadan masa başında hazırlanmıştır. Ayrıca DKAB dersinin adının tam anlaşılammış olması, öğrenci ihtiyaçlarını tespit etmede yaşanan zorluklar, içerikteki bilgilerin somutlaştırılmaması, dersin kültür ve ahlak boyutunun öğretmenler tarafından görmezden gelinmesi, dersin müfredat programında uygulamaya yönelik içeriklerin eksikliği, öğrencilerin dini yönden sorumlu tutulmaması, içerikteki bilgilerin basamaklandırılarak anlatıma uygun olmaması, ülke genelinde standart bir özel eğitime geçilememiş olması, dersin içeriğinin öğrenci ihtiyaçlarını karşılama konusunda yetersiz kalmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda DKAB içeriğinin engel türlerine daha fazla hitap etmesi ve onların günlük ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde güncellenmesi gerektiği belirtilmektedir (Polat, 2024, 61-68).

Bu çalışmada lisans ve lisansüstü öğrenim düzeyi ile öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık görülmemektedir. Alan yazında Türkçapar vd. (2024), Duman vd. (2020), Erkul & Dalgıç (2014) tarafından yapılan çalışmalar da araştırmamızın sonucu desteklemekle birlikte; Gündüz (2005) ve Peker'in (2002) yaptığı çalışmalarda eğitim durumu yükseldikçe duygusal tükenme ve duyarsızlaşma boyutlarında tükenmişliğin azaldığına ilişkin bulguları mevcuttur. Araştırmacılar, söz konusu sonucu eğitim düzeyi yüksek öğretmenlerin hizmet öncesi eğitim kurumlarında mesleğe daha donanımlı şekilde hazırlandıkları şeklinde yorumlamıştır. Öte yandan Kırıl'ın (2018) çalışmasında lisans mezunu olan öğretmenlerin duyarsızlaşma düzeylerinin lisansüstü mezunu olan öğretmenlerden daha düşük düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Lisansüstü mezunu olan öğretmenlerin lisansüstü eğitim alma esnasında ders çalışma, ödev yetiştirme vb. sebeplerle stres yaşamalarından dolayı lisans eğitimi alan öğretmenlerden yüksek düzeyde duyarsızlaşma yaşadıkları söylenebilir (Kırıl, 2018).

Araştırma bulgusu, mesleki kıdemi 16 yıl ve üzeri olan öğretmenlerin kişisel başarı alt ölçeği puanlarının, 6-10 yıl kıdeme sahip öğretmenlere kıyasla daha yüksek olduğunu göstermekte; diğer mesleki kıdem grupları arasında ise anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Dolayısıyla 16 yıl ve üzeri mesleki kıdeme sahip öğretmenler diğer gruptakilere göre daha fazla mesleki tükenmişlik durumu yaşamaktadırlar. Stempien ve Loeb (2002) çalışma yılı değişkeninin tükenmişliği etkileyen önemli bir faktör olduğunu vurgularken; Whitaker (2000), deneyimsiz öğretmenlerin yetersizliği olan bireylerle çalışırken daha fazla yıprandıklarını ve çeşitli sorunlarla karşılaştıklarını belirtmektedir. Öte yandan mesleğe yeni başlayan özel eğitim öğretmenleri görev yaptıkları ilk on yılda tecrübe ve bilgiye daha fazla ihtiyaç duymaktadır (Strunk & Robinson, 2006; Dorman, 2003 ve Zabel & Zabel, 2001). Buna rağmen ağır iş yükü, mesleğe tam adapte olamama, işle ilgili yüksek beklentiler, mesleği yeni öğrenmeye başlama, zihinsel ve fiziksel tükenmişliğe neden olmaktadır (Yavuz - Yıkılmış, 2021).

Araştırma bulgularından biri, öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin özel eğitim uygulama okullarındaki görev süresi değişkeni açısından incelenmesine ilişkindir. Buna göre, öğretmenlerin özel eğitim uygulama okulunda görev süresi ile duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Literatürde de benzer şekilde, Şanlı-Tan (2017) tarafından gerçekleştirilen çalışmada öğretmenlerin okulda çalışma süresi ile tükenmişlik ölçeğinin alt boyutları arasında anlamlı bir farklılaşma tespit edilmemiştir. Öte yandan Piekarski farklı olarak yaptığı çalışmada öğrencilerin engel derecesiyle öğretmenlerin tükenmişliklerinin etkilendiğini bulmuştur. Bu durumu da öğretmenin zihinsel engelli çocuğun öğrenememesiyle kendi becerisini birleştirdiği için tükenmişliği daha fazla yaşadıkları olarak açıklamaktadır (Piekarski-Piotrów (2007)'den aktaran: Özkan - Dağdelen, 2022, 307). Billingsley engelli çocuklarla uzun yıllar çalışan öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin normal kurumlarda çalışan öğretmenlere göre anlamlı düzeyde yüksek olduğunu, özel eğitim öğretmenlerinin işten ayrılma oranının %6-8 arasında değiştiğini ve bu öğretmenlerin yarıdan fazlasının görevden memnun olmadıkları için ayrıldıklarını belirlemiştir (Billingsley vd., 1995).

Bu çalışmada öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeyleri ile özel eğitim uygulama okulunda görev yapma nedeni arasında anlamlı bir farklılaşma görülmemiştir. Alan yazında sadece Öztabak (2018)'in çalışması bu sonucu desteklemektedir. Oysa Dağseven Emecen - Hazal Saraç (2020)'a göre tercihi doğrultusunda öğretmen olmak, mesleki tatminini ve verimliliğini de beraberinde getirmektedir. Yazarların çalışmasında öğretmenlik mesleğini istemeden meslek seçenlerin tükenmişlik alt ölçek puanlarının yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu da, tercih sürecindeki öğretmen adaylarının kararlarını doğru bir şekilde

vermelerinin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Özdemir & Polat (2016), bireyin öğretmenlik mesleğini seçme nedeninin mesleği kabullenip kabullenmemesine bağlı olabileceğini belirtmektedir. Böylece mesleğini kabullenmeyen bir öğretmenin, mesleğini istemeyerek icra etmesinin onda büyük bir duygusal baskı yaratabileceğini ve bu sebeple mesleki tükenmişlik yaşayabileceğini ifade etmektedir. Nitekim Erkul & Dalgıç (2014), Yeğin (2014), Maraşlı (2005) ve Yıldız (2012)'in çalışmaları da bu yorumu desteklemektedir. Özdemir (2015, 190)'e göre fen ve teknoloji öğretmenlerinin öğretmenlik mesleğini seçme nedenlerine göre toplam tükenme puanlarının ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık vardır. Bu durum bireyin öğretmenlik mesleğini seçme nedeninin mesleği kabullenip kabullenmemesine bağlı olabileceğini ve mesleğini kabullenmeyen bir öğretmenin istemeyerek mesleğini icra etmesinin onda büyük bir duygusal baskı yaratabileceğini ve bu sebeple tükenmişlik yaşayabileceğini belirtmektedir. Öte yandan Aslan (2009), mesleği severek sürdürenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin, ekonomik, eğitim durumu, toplumsal baskı, başka iş bulamama gibi nedenlerle mesleğini sürdürenlerden daha düşük olduğunu ortaya koymuştur.

Araştırmamızdaki bulgu, öğretmenlerin mesleki tükenmişlik puanlarının istihdam durumuna bağlı olarak anlamlı şekilde farklılaşmadığını göstermektedir. Bu sonuçların aksine Ertürk & Keçecioğlu (2012)'nin çalışmasında kadrolu olmayan öğretmenlerin duyarsızlaşma puanlarının daha yüksek olduğunu ifade etmiştir. Buna ek olarak Duman vd. (2020), kadrolu olarak görev yapan öğretmenlerin duygusal tükenmişliklerinin ücretli öğretmenlere oranla daha fazla olduğunu raporlamıştır. Kadrosuz öğretmenler için kadroya geçişin belirsizliği, hem geleceğe yönelik planlarını değiştirmelerine hem de kalıcı bir düzen oluşturmamalarına yol açmaktadır. Ayrıca kadrolu olmamaları işe bağlılıklarını olumsuz yönde etkilemekte ve çalışma sevklerini düşürmektedir.

Okuldaki görev türü ile öğretmenlerin mesleki tükenmişlik puanları arasındaki ilişkinin incelendiği bu çalışmada, duygusal tükenme ve duyarsızlaşma boyutlarında anlamlı bir farklılık saptanmamış; buna karşın kişisel başarı puanlarının idarecilik yapanlar aleyhine anlamlı düzeyde farklılaştığı belirlenmiştir. Dolayısıyla idarecilik yapanlar; öğretmenlere göre kişisel başarı boyutunda daha fazla mesleki tükenmişlik yaşamaktadır. Bu sonuç Kanbur & Ünsal (2024) tarafından desteklenmektedir. Ancak Öztoprak & Aydoğan (2023), idari görevi olmayanlarda mesleki tükenmişlik seviyesinin, idari göreve sahip olanlara göre daha yüksek olduğunu vurgulamıştır. Aynı şekilde Başol & Altay (2009)'da yapmış olduğu çalışmada yönetici olarak görev yapmayan öğretmenlerin yöneticilik görevinde çalışanlara göre mesleki tükenmişliklerinin daha yüksek olduğunu belirtmektedir.

Araştırmanın bulgularından sonuncusu, öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeyi puanlarının, ailede engelli birey bulunup bulunmama değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediğini ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda, ailede engelli birey bulunmasının öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeyleri üzerinde etkili olmadığı söylenebilir. Özel eğitim öğretmenleri üzerine Tunçbilek (2016) tarafından yapılan çalışmada, engelli bir yakını olup olmama durumu duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarıda azalma boyutlarında etkili bir faktör değildir.

Sonuç ve Öneriler

Araştırma sonucuna göre, öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeyleri duygusal tükenme boyutunda cinsiyete göre anlamlı bir farklılık sergilemezken; duyarsızlaşma ve kişisel başarı boyutunda erkekler, kadınlara oranla daha fazla tükenmişlik yaşamaktadır. Erkeklerin okulda ve aile hayatında birden fazla sorumluluk almaları tükenmişlik düzeylerini etkilemiş olabilir. Erkeklerin mesleki tükenmişliğini yüksek bulan çalışmalardan hareketle bu durumu sorgulayan araştırmalar yapılabilir.

Araştırma, öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin medeni durumlarına bağlı olarak anlamlı bir farklılık taşımadığı sonucunu ortaya koymaktadır. Evlilik yaşının ilerlemesi, ebeveynler arasında aile içi görevlerin paylaşılmış olması, çalışan bireylerin evli veya bekar fark etmeksizin görevlerini yapma bilinciyle hareket etmeleri, medeni durumun mesleki tükenmişliğe etki etmemesinin nedeni olabilir.

Araştırmaya göre, yaşları 41 ve üzeri olan öğretmenlerin kişisel başarı puanları, yaşı 21-30 olan gruptan yüksek olduğu için daha fazla mesleki tükenmişlik yaşamaktadırlar. Bu bağlamda özel eğitim uygulama okulunda orta-ağır zihin engeli ve otistik bireylerle uzun yıllar çalışan öğretmenlere yönelik belirli aralıklarla mesleki tükenmişliği ortadan kaldırmaya yönelik adımların atılması gerektiği düşünülmektedir.

Araştırma sonucunda öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin çocuk sayısına göre anlamlı biçimde farklılaşmadığı saptanmıştır. Aile içerisinde karşılıklı sevgi ve anlayışla hareket edilip, aile sorumluluğunun paylaşılması ve görevlerin yerine getirilmesi sebebiyle çocuk sayısının az ya da fazla olmasının öğretmenlerin mesleki tükenmişliklerine etki etmediği şeklinde yorumlanabilir.

Çalışma sonucuna göre, özel eğitim uygulama okulunda görev yapan öğretmenlerin branşları mesleki tükenmişlik düzeylerini etkilememektedir. Özel eğitim öğretmeni de olsalar DKAB öğretmeni de olsalar, okulun zor çalışma şartları öğretmenleri eşit

düzye etkilemekte ve dolayısıyla tükenmişlikleri farklılaştırmamaktadır. Öte yandan çalışmada lisans ya da lisansüstü eğitim düzeyi de fark yaratmamaktadır. Bu bağlamda öğretmenlerin işe odaklanma, yapılan işten zevk alma, yaptığı işe kendini adama gibi konularda eşit düzeyde olduklarını söylemek mümkündür.

Bu araştırma kapsamında, mesleki kıdemi yüksek olan öğretmenlerde mesleğe bağlılığın azaldığı, mesleğin daha düşük düzeyde benimsendiği ve zamanla artan yorgunluğun tükenmişlik düzeyini yükselttiği değerlendirilmektedir. Bu çerçevede, öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin düzenli aralıklarla izlenmesine yönelik çalışmaların yürütülmesi önem arz etmektedir. Elde edilecek verilerin boylamsal olarak karşılaştırılması, tükenmişliğin önlenmesine yönelik uzun vadeli stratejilerin geliştirilmesine olanak sağlayacaktır.

Araştırma sonucu, öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin, özel eğitim uygulama okulunda görev yapma nedenine göre anlamlı bir farklılık göstermediğine işaret etmektedir. Bu bağlamda öğretmenlerin yıllar içinde çalıştıkları ortama yeterince uyum sağlamış oldukları düşünülmektedir. Ayrıca öğretmenlerin yönetim desteği ile ilgili mesleki tükenmişliğin önüne geçilmiş olabilir. Yöneticilerin okul iklimini yönetme becerileri, öğretmenlerin mesleki tükenmişlik yaşama durumlarını belirlemede önemli bir rol oynayacaktır. Yönetici desteği, öğretmenlerin tükenmişlik düzeyini azaltmak amacıyla; çalışma ortamlarını iyileştirme, evrak yükünü azaltma, karar alma süreçlerine katılımlarını sağlama, sınıf mevcudu ve ders saatlerini düzenleme ve esnek çalışma programları sunarak öğretmenlerin iş ve aile sorumluluklarını daha iyi yerine getirmelerine yardımcı olma biçiminde sağlanabilir.

Araştırmada, öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri özel eğitim uygulama okullarındaki görev süresi değişkenine göre incelenmiş; sonuç olarak, görev süresi ile duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Dolayısıyla gelecekte bu durumu sorgulayan çalışmalara yer verilebilir.

Araştırma sonucuna göre, öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeyleri, özel eğitim uygulama okulunda görev yapma nedenlerine bağlı olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Öğretmenlik mesleğini gönüllü olarak seçen kişiler bu kararı bilinçli bir şekilde verebilirken, mesleği zorunlu ya da isteksiz seçenler, mesleğe içten bir bağlılık geliştirmekte zorlanabilirler. Bu bağlamda, üniversite adaylarına tercih döneminden önce meslek seçimi konusunda uzun süreli ve sistemli rehberlik ve danışmanlık sağlanması gerekmektedir. Bu sayede, öğretmenlik mesleğine uygun ve gönüllü olarak görevini benimseyecek kişilerin mesleğe yönelmeleri sağlanmış olacaktır.

Araştırma kapsamında elde edilen sonuç, öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin istihdam durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediğini ortaya koymaktadır. Herhangi bir okul türünde çalışan ücretli öğretmenin temel gayesi, sözleşmeli öğretmen olmak, kadrolu olmayan bir öğretmenin de temel amacı da kadrolu bir öğretmen olmaktır. Bu durum, kadrolu öğretmenlerin sözleşmeli veya ücretli öğretmenlere göre daha fazla mesleki imkana sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Öğretmenlik mesleğinin itibarını zedeleyici ücretli öğretmenlik, geçici veya daimi sözleşmeli gibi istihdam çeşitlerinden acilen vazgeçilmelidir. Bu bağlamda öğretmenlik kariyer basamaklarındaki aday öğretmenlik, öğretmenlik, uzman öğretmenlik ve başöğretmenlikten başka ad altında öğretmen istihdamına yer verilmemelidir. Ayrıca ilahiyat ve eğitim fakültelerinden başlamak üzere öğretmen adaylarına verilen eğitimlerde öğretmenlik mesleğinin sınırlılıkları, maddi ve manevi zorlukları, kadroya geçme zorlukları gibi yaşanan sıkıntılar hakkında önceden bilgilendirme yapılmalı ki öğretmen adayları mezun olduktan sonra ne ile karşı karşıya kalacakları hakkında fikir sahibi olabilsinler. Bu sayede gerçek dışı beklentilere girmeyen öğretmenlerde daha az hayal kırıklığı yaşanacak ve böylece erken dönemde yaşanan mesleki tükenmişliğin önüne geçilecektir. Bu durum özel eğitim uygulama okullarındaki DKAB vb. branş öğretmenleri için ayrı bir önem arz etmektedir.

Bu araştırmanın sonucuna göre, okuldaki görev türünün duygusal tükenme ve duyarsızlaşma boyutlarında belirleyici olmadığı, ancak kişisel başarı algısının idarecilik yapanlar aleyhine anlamlı biçimde farklılaşmaktadır. İdarecilik görevinde bulunmayan her öğretmene hem işleyişi görmesi hem de yönetsel becerilerini geliştirmesi adına mesleğin ilk 10 yılında en az 1 yıl idarecilik yapma fırsatı tanınmalıdır. Bu durumun yönetmelik değişikliği ile resmi hale getirilmesiyle iş ve işlemlerin öğretmenler tarafından da öğrenilmesi sağlanacaktır. Böylece öğretmenler idari işlerin yürütülmesine katkı sağlayacak, aynı zamanda mevcut idarecilerin mesleki tükenmişlik seviyelerinin yükselmesinin önüne geçilecektir.

Ailede engelli birey bulunup bulunmamaya göre öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeyleri değişmemektedir. Bu durum engelli bireylere sağlanan eğitim, sağlık, sosyal ve hukuksal gibi çeşitli haklarla son yıllarda ülkemizde yaşanan olumlu gelişmelerle ilgili olabilir. Ayrıca sağlıklı her bireyin bir gün engelli olma ihtimaline yönelik okullarda eğitimler verilerek engelli bireylerin toplumda daha çok kabul görmesine yönelik gelecek nesillerin farkındalığını arttıracak adımlar atılabilir.

Kaynakça | References

- Acar, Ömer Faruk. *Özel Eğitim Öğretmenlerinin İş Tatmin, Mesleki Tükenmişlik Ve İş Stres Düzeylerinin İncelenmesi*. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Akman, Hüseyin - Akman, Tülay. "Farklı Okul Türlerinde Görev Yapan Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi". *International QMX Journal* 3/1 (2024), 31-47. <https://doi.org/10.5281/ZENODO.10601170>
- Altın, Fatma Nur. *Diyarbakır'daki Özel Eğitim Ve Rehabilitasyon Merkezi Meslek Personelinde Mesleki Tükenmişlik Ve Öz Yeterlik Arasındaki İlişkiler*. İstanbul Nişantaşı Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü: İstanbul Nişantaşı Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Aslan, Nezih. *Kars İli İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerde Mesleki Tükenmişlik Düzeyi*. Kafkas Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı / Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı: Kafkas Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2009. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Babaoğlan, Emine. *İlköğretim Okulu Yöneticilerinde Tükenmişlik (Düzce İli Örneği)*. Abant İzzet Baysal Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı / Eğitim Denetimi ve Yönetimi Bilim Dalı: Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Doktora, 2006. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Başol, Gülşah - Altay, Mehmet. "Eğitim Yöneticisi ve Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi". *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi* 15/58 (2009), 191-216.
- Bayraktar, Nazım. "Öğretmenlerine Göre Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliğinin Doğasından Kaynaklanan Güçlüklerin Mesleki Tükenmişlik Algıları Üzerindeki Etkileri". *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/16 (2013), 79-100.
- Betoret, Fernando Doménech. "Self-Efficacy, School Resources, Job Stressors and Burnout Among Spanish Primary and Secondary School Teachers: a Structural Equation Approach". *Educational Psychology* 1/29 (2008), 45-68.
- Billingsley, Bonnie S. vd. *Improving the Retention of Special Education Teachers; Final Report*. Center For Research In Education. Office of Special Education Programs Office of Special Education and Rehabilitative Services The U.S. Department of Education: Research Triangle Institute, 1995. Research Triangle Institute. https://archive.org/details/micro_IA41153619_0819/page/n1/mode/1up
- Büyüköztürk, Şener vd. *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi, 34. Baskı., 2023.
- Büyüköztürk, Şener. *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. Ankara: Pegem Akademi, 9.Baskı., 2008.
- Cano García, Francisco Javier vd. "Personality and Contextual Variables in Teacher Burnout". *Personality and Individual Differences* 38/4 (2005), 929-940.
- Capel, Susan A. "A Longitudinal Study of Burnout in Teachers". *British Journal of Educational Psychology* 61 (1991), 36-45. <https://doi.org/10.1111/j.2044-8279.1991.tb00959.x>
- Çağlar, Çağlar. "Okullardaki Örgütsel Güven Düzeyi İle Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeyinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi". *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri* 11/4 (2011), 1827-1847. <https://search.trdizin.gov.tr/tr/yayin/detay/126047/okullardaki-orgutsel-guven-duzeyi-ile-ogretmenlerin-mesleki-tukenmislik-duzeyinin-bazi-degiskenler-acisindan-incelenmesi>
- Çankıran, Soner. *Özel Eğitim Alanında Çalışan Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Ve İş Doyumlarının Mesleki Benlik Saygısı Ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Çetinkaya, Bünyamin vd. "Çalışanların Mesleki Tükenmişlik, Mesleki Doyum ve Yaşam Doyumunun İncelenmesi". *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi* 14/20 (2019), 1475-1500. <https://doi.org/10.26466/opus.613614>
- Dağseven Emecen, Deniz - Hazal Saraç, Işıl. "Özel Eğitim Alanında Çalışan Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeyinin İncelenmesi". *Turkish Studies* 15/7 (2020), 2877-2889.
- Dinç, Gülhan. *Özel Eğitim Kurumlarında Çalışan Özel Eğitim Öğretmenlerinin Mesleki Tükenmişlik Düzeyleri İle Özel İyi Oluş Düzeylerinin İncelenmesi*. Biruni Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Biruni Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Dolunay, Ayşe Birsen. "Keçiören İlçesi 'Genel Liseler Ve Teknik-Ticaret-Meslek Liselerinde Görevli Öğretmenlerde Tükenmişlik Durumu' Araştırması". *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası* 55/1 (2002), 51-62.
- Dolunay, Ayşe Birsen - Piyal, Birgül. "Öğretmenlerde Bazı Mesleki Özellikler Ve Tükenmişlik". *Öğretmenlerde Bazı Mesleki Özellikler Ve Tükenmişlik* 11/1 (2003), 35-48. https://doi.org/10.1501/Kriz_0000000189
- Dorman, Jeffrey. "Testing a Model for Teacher Burnout". *Australian Journal of Educational & Developmental Psychology* 3 (2003), 35-47.
- Dönmez, Efdal. *Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin İletişim Becerileri İle Mesleki Tükenmişlik Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Duman, Neşe vd. "Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeyleri ile Örgütsel Sinizrn Tutumlarının İncelenmesi". *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 17/1 (25 Aralık 2020), 1098-1127. <https://doi.org/10.33711/yyuefd.800925>
- Ergin, Canan. "Doktor ve Hemşirelerde Tükenmişlik ve Maslach Tükenmişlik Ölçeğinin Uyarlanması". *VII. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği, 1992.

- Erkul, Atilla - Dalgıç, Gülay. "Meslek Lisesi Öğretmenlerinin Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi". *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 4/2 (15 Ekim 2014), 1-18. <https://doi.org/10.12973/jesr.2014.42.1>
- Freudenberger, Herbert J. "Freudenberger on Staff Burnout". *The American Journal of Drug and Alcohol Abuse* 3/1 (1976), 159-165.
- Girgin, Günseli - Baysal, Asuman. "Tükenmişlik Sendromuna Bir Örnek: Zihinsel Engelli Öğrencilere Eğitim Veren Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeyi". *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni* 4/4 (2005), 172-187.
- Gökçakan, Zafer - Murat, Mehmet. "Sınıf Öğretmenlerinde On Yıllık Hizmet Sürecinde Tükenmişliğin Gelişimine Yönelik Bir Haritalama Çalışması". *Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi* 5/3 (2007), 177-185. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/fudad/issue/47110/592899>
- Gülcan, Barış vd. "Özel Eğitim Öğretmenleri ve Sınıf Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeylerinin Karşılaştırılması". *International Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences* 9/62 (2023), 2586-2592. <http://dx.doi.org/10.29228/JOS HAS.68851>
- Gündüz, Bülent. "İlköğretim Öğretmenlerinde Tükenmişlik". *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 1/1 (2005), 152-166.
- Işıkhan, Vedat. *Çalışma Hayatında Stres ve Başa Çıkma Yolları*. Ankara: Sandal Yayınları, 2004.
- Kanbur, Oğuzhan - Ünsal, Yasin. "Fizik Öğretmenlerinin İş Doyumu Ve Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin Bazı Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi". *Anadolu Öğretmen Dergisi* 8/1 (2024), 21-49. <https://doi.org/10.35346/aod.1435833>
- Karaaslan, İzzettin vd. "Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Mesleki Tükenmişlik, İş Doyumu ve Yaşam Doyumlarının İncelenmesi". *Journal of Health and Sport Sciences (JHSS)* 3/1 (2020), 7-18.
- Karasar, Niyazi. *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın, 21. Baskı., 2010.
- Kayabaşı, Yücel. "Bazı Değişkenler Açısından Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeyleri". *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 10/20 (2008), 191-212.
- Kayabaşı, Yücel - Cemaloğlu, Necati. "Öğretmenlerin Sınıflarında Kullandıkları Disiplin Modellerinin Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi". *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi* 8/2 (2007), 149-170.
- Keçecioglu, Tamer - Ertürk, Emel. "Çalışanların İş Doyumları ile Mesleki Tükenmişlik Düzeyleri Arasındaki İlişkiler: Öğretmenler Üzerine Örnek Bir Uygulama". *Ege Akademik Bakis (Ege Academic Review)* 12/1 (01 Ocak 2012), 39-39. <https://doi.org/10.21121/eab.2012119545>
- Kıral, Bilgen. "Anadolu Lisesi Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlerle İlişkisi". *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 6/6 (02 Aralık 2018), 925-934. <https://doi.org/10.18506/anemon.399220>
- Kış, Ali. "Eğitim Paydaşlarının Tükenmişliğinde Cinsiyet Farklılığı: Bir Meta-analiz Çalışması (Türkiye Örneği)". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 34/2 (2015), 88-106. <https://doi.org/10.7822/omuefd.34.2.6>
- Maraşlı, Müge. "Bazı Özelliklerine Ve Öğrenilmiş Güçlülük Düzeylerine Göre Lise Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeyleri". *TTB Mesleki Sağlık Ve Güvenlik Dergisi* 6/23 (2005), 27-33.
- Maslach, Christina vd. "Job Burnout". *Annual Review of Psychology* 52 (2001), 397-422. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.52.1.397>
- Maslach, Christina - Jackson, Susan E. "The Measurement of Experienced Burnout". *Journal of Organizational Behavior* 2/2 (1981), 99-113. <https://doi.org/10.1002/job.4030020205>
- Maslach, Christina - Zimbardo, Philip G. *Burnout, the cost of caring*. Englewood Cliffs.: New Jersey: Prentice-Hall, Inc., 1982.
- Mistan, Barış. *Özel Eğitim Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin İş Doyumu Ve Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Otacıoğlu, Sena Gürşen. "Müzik Öğretmenlerinde Tükenmişlik Sendromu Ve Etkileyen Faktörler". *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 9/15 (2008), 103-116. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/92323>
- Otero López, José Manuel vd. "Exploring Stress, Burnout, and Job Dissatisfaction in Secondary School Teachers". *International Journal of Psychology and Psychological Therapy* 1/10 (2010), 107-123.
- Özçınar, Mustafa. *Asistan Doktorlarda Tükenmişlik Sendromu*. İstanbul: T.C. Sağlık Bakanlığı Dr. Lütfü Kırdar Kartal Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Aile Hekimliği Uzmanlık Tezi, 2005. http://www.istanbulsaglik.gov.tr/w/tez/pdf/aile_hekimligi/dr_mustafa_ozcinar.pdf
- Özdemir, İlda. *Fen ve Teknoloji Öğretmenlerinin Mesleki Tükenmişliğini Etkileyen Değişkenlerin Yapay Sinir Ağı ile Öngörüsü (Zonguldak İl Örneği)*. Fen Bilimleri Enstitüsü: Ahi Evran Üniversitesi, Doktora Tezi, 2015.
- Özdemir, İlda - Polat, Dilber. "Fen ve Teknoloji Öğretmenlerinin Mesleki Tükenmişliğini Etkileyen Değişkenlerin İncelenmesi". *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 17/3 (2016), 22-40.
- Özkan, Filiz - Dağdelen, Derya. "Özel Eğitim Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeyleri ile Memnuniyeti Arasındaki İlişki ve Deneyimleri: Karma Desen Çalışma". *Sağlık Bilimlerinde Değer* 12/2 (17 Mayıs 2022), 301-309. <https://doi.org/10.33631/sabd.1115235>
- Öztabak, Muhammet Ü. "Rehber Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin Bazı Demografik Değişkenlere ve Faktörlere Göre İncelenmesi". *FSM İlimi Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi* 12 (25 Aralık 2018), 171-222. <https://doi.org/10.16947/fsmia.502230>
- Öztoprak, Menekşe - Aydoğan, Zeynep Ferhan. "Öğretmenlerin İş Tükenmişliği Ve Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin İşgören Performansları Üzerine Etkisinin İncelenmesi". *Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 17 (11 Eylül 2023), 57-79. <https://doi.org/10.29157/etusbed.1312419>

- Peker, Reşat. "Anaokulu, İlköğretim Ve Lise Öğretmenlerinde Mesleki Tükenmişliğin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi". *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* XV/1 (2002), 319-331. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/153207>
- Polat, Tolgahan Ferman. *Özel Eğitim Uygulama Okulu DKAB Öğretim Programının Öğretmen Görüşleri Açısından Değerlendirilmesi*. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Doktora Tezi, 2024.
- Sak, İkbâl Tuba Şahin vd. "Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında ve İlkokul Kademesinde Görev Yapan Rehber Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişliklerinin Karşılaştırılması". *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 14/1 (03 Nisan 2017), 404-433. <https://doi.org/10.23891/efdyu.2017.16>
- Sarıçiftçi, Sevil. *Özel Eğitim Okullarında Görev Yapan Müzik Öğretmenlerinin Mesleki Doyumlarının Ve Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Pamukkale Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Stempien, Lori R. - Loeb, Roger C. "Differences in Job Satisfaction Between General Education And Special Education Teachers: Implications For Retention". *Remedial and Special Education* 23/5 (2002), 258-267.
- Strunk, Katharine Omenn - Robinson, Joseph Paul. "Oh, Won't You Stay: A Multilevel Analysis of the Difficulties in Retaining Qualified Teachers". *Peabody Journal of Education* 81/4 (2006), 65-94.
- Sucuoğlu, Bülbün - Kuloğlu, Neslihan. "Özürlü Çocuklarla Çalışan Öğretmenlerde Tükenmişliğin Değerlendirilmesi". *Türk Psikoloji Dergisi* 11/36 (1996), 44-60.
- Şanlı, Önder - Tan, Çetin. "Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi". *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 27/2 (2017), 131-142.
- Tuğrul, Belma - Çelik, Eylem. "Normal Çocuklarla Çalışan Anaokulu Öğretmenlerinde Tükenmişlik". *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 2/12 (2002), 1-11.
- Tunçbilek, Sinan. *Özel Eğitim Okul Öğretmenlerinin Mesleki Tükenmişlik Duygusu Ve İş Tatminleri Arasındaki İlişki: Ankara Örneği*. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Dumlupınar Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- Tunel, Yasir Yusuf. *Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Mesleki Tükenmişlik Durumlarının İncelenmesi*. Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Amasya Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Türkçapar, Ünal vd. "Farklı Okul Türlerinde Görev Yapan Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeyleri". *The Online Journal of Recreation and Sports* 13/2 (2024), 141-150. <https://doi.org/10.22282/tojras.1439300>
- Ural, Ayhan - Kılıç, İbrahim. *Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS İle Veri Analizi*. Ankara: Detay Yayıncılık, 2005.
- Urfalı Aksoy, Şeyda. *Eskişehir İli Özel Eğitim Okullarında Çalışan Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Değerlendirilmesi*. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi / Sağlık Bilimleri Enstitüsü / Psikiyatri Ana Bilim Dalı: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2007.
- Whitaker, Susan D. "Mentoring Beginning Special Education Teachers And The Relationship To Attrition". *Exceptional Children* 66/4 (2000), 449-454. <https://doi.org/10.1177/001440290006600407>
- Wright, Thomas A. - Bonett, Douglas G. "The Contribution of Burnout to Work Performance". *Journal of Organizational Behavior* 18/5 (1997), 491-499. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1099-1379\(199709\)18:5<491::AID-JOB804>3.0.CO;2-I](https://doi.org/10.1002/(SICI)1099-1379(199709)18:5<491::AID-JOB804>3.0.CO;2-I)
- Yavuz, Mehmet - Yıkılmış, Ahmet. "Özel Eğitim Öğretmenlerinin Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi". *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi* 3/1 (31 Mart 2021), 1-19. <https://doi.org/10.38151/akef.2021.7>
- Yaylı, Ömer. *Özel Eğitim Okullarında Görev Yapan Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Mesleki Tükenmişlik Ve Mesleki Doyum Düzeylerinin İncelenmesi (Trabzon İli Örneği)*. Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı: Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2024.
- Yeğin, Hüseyin İbrahim. "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeyleri". *EKEV Akademi Dergisi* 58 (2014), 315-332.
- Yetkin, Özkan vd. "Lise Öğretmenlerinin Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi". *Bayburt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dergisi* 11 (2023), 17-37.
- Yıldız, Ebru. "Mesleki Tükenmişlik Ve Rehber Öğretmenler Üzerine Bir Araştırma". *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1/33 (2012), 37-61.
- Yılmaz, Vural. *Özel Eğitim Öğretmenlerinin Mesleki Tükenmişlik Düzeyleri Ve İş Tatmin Düzeyleri Arasındaki İlişki*. Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı: Kastamonu Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Yılmaz, Yunus. *Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin İş Doyum Ve Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi*. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Akdeniz Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Yungul, Nazım Taner. *Sınıf Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeylerinin Değerlendirilmesi (İstanbul İli Örneği)*. Sosyal Bilimleri Enstitüsü Eğitim Yönetimi Ve Denetimi Ana Bilim Dalı: Yeditepe Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2006. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Zabel, Robert H. - Zabel, Mary Kay. "Revisiting Burnout Among Special Education Teachers: Do Age, Experience, and Preparation Still Matter?" *Teacher Education and Special Education* 24/2 (2001), 128-139. <https://doi.org/10.1177/088840640102400207>